İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA SOKAĞA ÇIKMA YASAKLARI

COVID19 salgınına karşı mücadele sırasında hukukun üstünlüğüne saygı, temel özgürlükler, insan hakları ve demokrasiye saygı gibi evrensel değerlerin güvence altına alınması gereklidir. Bu kapsamda ülkemizde uygulanan sokağa çıkma yasaklarının yasal dayanağı, haklara ve temel özgürlüklere getirilen kısıtlamalar ve bu çerçevede uygulanan koruma tedbirlerinin amaçlarının, uygulama usullerinin ve yerindeliklerinin tartışılması faydalı olmaktan öte bir zorunluluktur.

Dünyadaki tüm ülkelerin hukuk sistemlerinde "sokağa çıkma yasağı" benzeri uygulamalar bulunmaktadır. Ancak bu uygulamalar demokratik sistemlerde belirli koşullar çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Bu uygulamalar zorunlu durumlarda ortaya çıkan istisna tedbirlerdir.

Sokağa çıkma yasağı sadece bir hakkın sınırlanması anlamına gelmeyip, bir çok hakkın beraber bir tedbir çerçevesinde sınırlanması sonucunu doğurmaktadır. Bu yasak kapsamında sınırlandırılan haklar, yasağın kapsamı ve çerçevesine göre değişiklik göstermekle beraber;

- Seyahat Özgürlüğü,
- Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı,
- Toplanma Özgürlüğü,
- Eğitim Hakkı,
- Bilgi Alma ve Verme Özgürlüğü,
- Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı,
- Örgütlenme Özgürlüğü,
- Din Özgürlüğü,
- Mülkiyetin Korunması Hakkı, gibi en temel insan haklarını kısıtlamaktadır.

Sokağa çıkma yasağının sonucunda öncelikli olarak sosyal, kültürel ve ekonomik hayat gibi bir çok alanda toplumun ciddi bir şekilde etkilenmesi söz konusudur. Bu sebeplerle hem sokağa çıkma yasağını gerektiren sorunların çözümü hem de idarenin bu durumu kötüye kullanma ihtimalini en aza indirmek için bu gibi tedbirlerin alınması konusunda yasal bir çerçevenin oluşturulması zorunluluktur.

1- OLAĞANÜSTÜ HAL DÖNEMLERİNDE HAKLARIN SINIRLANMASI

Sokağa çıkma yasağı gibi tedbirler normal şartlar altında olağanüstü hallerde alınmakta olup, ülkemiz mevzuatında da olağanüstü hal ilan edilmesi prosedürü ve olağanüstü hal durumlarında uygulanacak tedbirler Anayasa'da ve ilgili kanunlarda açıkça gösterilmiştir. Olağanüstü hal ilanı durumunda mevzuatımız yürütme erkine tedbir alma konusunda bir çok hak tanımış olmasına rağmen bu tedbirlerin alınması öncelikle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin denetimine tabi tutulmuştur. Anayasanın 119. maddesi bu konuyu düzenlemiştir;

Madde 119 – (Değişik: 21/1/2017-6771/12 md.) Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin

ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması, tabiî afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.
Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.
Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.
Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.
Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.
Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.
Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Bu maddeden de anlaşılabileceği üzere milli iradeyi temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dahi olağanüstü hal ilanı veya uzatılması konularında uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Kısaca olağanüstü hal gibi kişi hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması veya durdurulması halleri ile sonuçlanabilecek bir durumu sistemimiz bazı koşullara bağlayarak denetim altına almış ve bu kurumun istismar edilmesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Bununla beraber olağanüstü hal konusunda tek denetim organı TBMM olmayıp, yargı mercilerinin ve uluslararası kurumların da denetim yapabilmesi için bazı mekanizmalar mevzuatımızda ve uluslararası antlaşmalarda mevcuttur. Uluslararası denetime örnek olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesinin 3. fıkrası gösterilebilir. Bu fıkrada; *"Aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren nedenler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşmeci Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin tekrar tamamen geçerli olduğu tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir"* denilmektedir.

Olağanüstü hal durumlarında hakların ve özgürlüklerin sınırlandırılması veya durdurulması konusunda bu kadar denetim mekanizmasının getirilmiş olması, insanlığın geçmiş deneyimlerinden edindiği kazanımlar sonucu olmuştur. Zira en ciddi insan hakları ihlalleri genellikle olağanüstü hal durumlarında gerçekleşmektedir.

2- OLAĞAN DÖNEMLERDE HAKLARIN SINIRLANDIRILMASI

Olağanüstü hal kapsamında bile yürütme erkinin bu kadar sınırlandırıldığı dikkate alındığında, hukuki açıdan "olağan" dönemlerde hakların ve özgürlüklerin sınırlandırılması veya durdurulması daha katı koşullara bağlı bulunmalıdır.

Anayasanın 13. olağan dönemlerde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması sistemini düzenlemiştir. Buna göre "*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz"* denilmektedir. Bu maddeden açıkça görüleceği üzere **temel hak ve hürriyetler ancak kanunla sınırlandırılabilir.**

Yine gerek Anayasa'da ve gerekse uluslararası insan hakları belgelerinde hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını da sınırlandırmış olup, genel ve özel nitelikte sınırlandırma ölçütlerine yer vermek suretiyle idarenin yetkilerini kötüye kullanmasını önlenmeye çalışılmıştır. Genel olarak ulusal ve uluslararası hukuk açısından bir olağanüstü durumda alınacak tedbirlerin (ki bu tedbirlerin açık-anlaşılır, erişilebilir-ilan edilmiş, tahmin edilebilir olması gerekir) kanunlarla düzenlenmesi, meşru bir amaç gütmesi, demokratik toplum düzenine aykırı olmaması, orantılı ve geçici nitelikte olması gereklidir.

3- İL İDARESİ KANUNU KAPSAMINDA SOKAĞA ÇIKMA YASAĞI

Türk hukukunda sokağa çıkma yasağından olağanüstü hallere ilişkin mevzuatta bahsedilmektedir. 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nda sokağa çıkma yasağından açıkça bahsedilmektedir. Yine 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nda da bu yasak yer almaktadır. Ancak günümüzde getirilmiş olan sokağa çıkma yasağına gerekçe gösterilen **5442 sayılı İl İdaresi Kanunu kapsamında sokağa çıkma yasağına ilişkin açık bir atıf bulunmamaktadır**. Her ne kadar ceza mevzuatımızda sokağa çıkma yasağına aykırı hareket eden kişilere uygulanacak bir takım cezai müeyyideler bulunsa da, bu kanunun atıf yaptığı kanunlarda açıkça sokağa çıkma yasağının bulunmadığı için, atıf dolayısıyla böyle bir hakkın idareye verilmiş olduğunu savunmak hukuk sistematiğimizle ve hukuk mantığıyla bağdaşmayacaktır.

Sokağa çıkma yasağı doğası gereği temel hak ve özgürlükleri sınırlayan istisnai bir tedbir olması sebebiyle bu yasağı düzenleyen kanun ve diğer mevzuatın hem esas ve hem de kapsam yönünden dar yorumlanması gereklidir.

İçişleri Bakanlığının genelgelerinde sokağa çıkma yasaklarına dayanak olarak gösterilen 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/C maddesi şu şekildedir;

"İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteaallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir. Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır.
Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlayabilir; belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilir veya kısıtlayabilir ve ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilir"

Bu maddeden de açıkça anlaşılacağı üzere valinin yetkisi ancak **belirli yerlere** giriş çıkışı yasaklayabilecek kadar olup, bu maddede tüm il sınırlarını kapatabileceğine dair açık bir ibare yoktur. Yine bu giriş çıkış yasağını ancak "kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler" için uygulayabilir. Aynı maddede "belirli yerler" ve "belirli saatler" diyerek her yerde ve herkesi kapsayacak şekilde bir yasaklama getirilmesine izin vermemektedir. **Bu durum kanunun özüne aykırılık oluşturmaktadır.**

İlgili kanun, her yeri herkes için yasaklama yetkisi, yani sokağa çıkma yasağı yetkisini valilere vermemiştir. Yukarıda açıkladığımız gibi bir çok temel hak ve hürriyetin sınırlandırılması veya durdurulması sonucunu doğuran sokağa çıkma yasağını sadece olağanüstü hal ile ilgili mevzuata açıkça zikreden mevzuatımızın il valilerine bu şekilde bir yetki vermesi düşünülemez. Olağanüstü hal ilanı durumunda bile sınırlandırılan temel hak ve

özgürlüklere dair denetimin öncelikle meclis tarafından, daha sonra da yargı mercileri ve Türkiye'nin tarafı olduğu sözleşmelerce oluşturulan uluslararası kuruluşlarca denetlendiği bir sistemde il valiliğinin veya bizzat valinin temel hak ve hürriyetleri bir karar ile sınırlandırabilmesi sadece hukuka aykırıdır.

4- UMUMİ HIFZISSIHHA KANUNU KAPSAMINDA SOKAĞA ÇIKMA YASAĞI

İçişleri Bakanlığının genelgelerinde sokağa çıkma yasaklarına dayanak olarak gösterilen bir diğer kanun olan 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 27. ve 72. maddeleri şu şekildedir;

"Madde 27 – Umumi hıfzıssıhha meclisleri mahallin sıhhi ahvalini daima nazarı dikkat önünde bulundurarak şehir ve kasaba ve köyler sıhhi vaziyetinin ıslahına ve mevcut mahzurların izalesine yarayan tedbirleri alırlar. Sari ve salgın hastalıklar hakkında istihbaratı tanzim, sari ve içtimai hastalıklardan korunmak çareleri ve sıhhi hayatın faideleri hakkında halkı tenvir ve bir sari hastalık zuhurunda hastalığın izalesi için alınan tedbirlerin ifasına muavenet eylerler"

"Madde 72 – 57 nci maddede zikredilen hastalıklardan biri zuhur ettiği veya zuhurundan şüphelenildiği takdirde aşağıda gösterilen tedbirler tatbik olunur:
1 - Hasta olanların veya hasta olduğundan şüphe edilenlerin ve hastalığı neşrü tamim eylediği tetkikatı fenniye ile tebeyyün edenlerin fennen icap eden müddet zarfında ve sıhhat memurlarınca hanelerinde veya sıhhi ve fenni şartları haiz mahallerde tecrit ve müşahede altına vaz'ı.
2 - Hastalara veya hastalığa maruz bulunanlara serum veya aşı tatbiki.
3 - Eşhas, eşya, elbise, çamaşır ve binaların ve fennen intana maruz olduğu tebeyyün eden sair bilcümle mevaddın fenni tathiri.
4 - Hastalık neşreden haşarat ve hayvanatın itlafı.
5 - Memleket dahilinde seyahat eden eşhasın icap eden mahallerde muayenesi ve eşyalarının tathiri.
6 - Hastalığın sirayet ve intişarına sebebiyet veren gıda maddelerinin sarf ve istihlakinin men'i.
7 - Dahilinde sari ve salgın hastalıklardan biri zuhur eden umumi mahallerin tehlike zail oluncaya kadar set ve tahliyesi"

Öncelikle bu kanunun kabul tarihinin 1930 yılı olduğunu ve 90 yıllık bir kanun olduğunu vurgulamak gerekir. Kanunları zamanın şartlarına uygun hale getirmek veya tamamen yenilemek meclisin asli görevlerinden iken, 90 yıllık bir kanunla ülkenin salgın hastalıkla mücadelesine sebebiyet veren millet meclisinin görevlerini ne kadar yaptığını sorgulamak da vatandaşlık görevimiz olmalıdır.

Yukarıdaki kanunun 27. maddesi salgın hastalıklar konusunda alınacak önlemler konusunda Umumi Hıfzıssıhha Meclislerini yetkilendirmiş olup, valilerin direkt olarak bu konuda karar almasına izin vermemektedir. Bu meclislerin oluşması konusundaki esaslar yine aynı kanunda düzenlenmiştir. Umumi Hıfzıssıhha Meclislerinin kanunda öngörülen esaslara uygun olarak toplanabilmesinin günümüzde mümkün olup olmadığı, mümkün olsa bile günümüz şartlarına uygun olup olmadığı ayrıca bir meseledir. Bu konuda ayrıntılara girmeden geçersek, ilgili meclilere 27. maddede verilen yetkilerin "tedbir alma" kapsamında olduğu ve açık bir şekilde yetki alanları içinde bulunun bütün toplumun temel hak ve özgürlüklerini sınırlayacak "sokağa çıkma yasağı" uygulanması konusunda bir yetkiyi içermediği net bir şekilde görünmektedir. Yine aynı kanunun 72. maddesi kapsamında da böyle bir yetkinin idareye veya valilik bünyesinde bulunan herhangi bir kurula verilmediği açıkça görülebilmektedir. Yukarıda değindiğimiz üzere, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması veya durdurulması katı koşullara bağlanmış olup, kanunla yapılacak sınırlamaların ve bu sınırlamaların kapsamı ve şartlarının kanunda açık bir şekilde belirtilmiş olması gereklidir.

Kaldı ki olağanüstü hal ilanı halinde öncelikle Cumhurbaşkanının ilanı ve sonrasında meclisin bu ilanı değerlendirmesi, değiştirmesi veya kaldırması, ancak sınırlı bir süre için olağanüstü halin uzatılabilmesi, ilgili uluslararası kuruluşlara bilgi verilmesi, olağanüstü dönem kararnamelerinin de meclis tarafından kabulü gibi bir dizi önlem ve korumalar İl İdaresi Kanunu veya Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda yer almadığı için, sokağa çıkma yasağı gibi bir çok temel hak ve özgürlüğü sınırlayan bir uygulama yetkisinin valilere veya valilik bünyesindeki kurullara verilmiş olması mantıken mümkün değildir.

5- AYRIMCILIK YASAĞI KAPSAMINDA SOKAĞA ÇIKMA YASAĞI

Öncelikle 65 yaş üstü vatandaşlarımıza, daha sonra da 20 yaş altı kişilere getirilen sınırlamalar kapsamında olmak üzere, sokağa çıkma yasağı ilanı konusunda yetki problemi bir kanuni düzenleme ile veya olağanüstü hal ilanıyla giderilmiş olsa dahi bu uygulamanın, insan haklarına saygı gösteren ve koruyan, demokratik bir hukuk devletinde uygulanmasının şartları mevcut değildir.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasının koşullarından yukarıda bahsetmiştir. Ülkemizde malum salgına karşı alınan önlemler kapsamında özellikle ileri yaştaki (65 yaş üstü) vatandaşlarımız ile 20 yaş altı kişilerin süre belirtilmeksizin sokağa çıkmalarının yasaklanmış olmasını uluslararası anlaşmalarla yasaklanmış olan ayrımcılık yasağı kapsamında da değerlendirmek gerekir.

65 yaş üstü ve 20 yaş altı bireylerin kişisel hak ve özgürlükleri sokağa çıkma yasağı kapsamında açık bir süre sınırı belirtilmeksizin sınırlandırılmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda yapılan işlemlerin süre itibariyle de net olması gereklidir. Bu tür bir sınırlandırmanın getirilmesi söz konusu ise, bu işleme dair bir süre sınırı koyulması ve gerekli hallerde bu sürenin uzatılması gerekli olacaktır.

Hak ve Özgürlüklerin sınırlandırılmasında bir başka önemli nokta da yerindelik ilkesidir. 65 yaş üstü ve 20 yaş altı kişilerin sokağa çıkmasının yasaklanmasının nedenleri, bu yasaklamaların getirildiği genelgelerde açıkça belirtilmemiştir. İlgili genelgede "*sosyal hareketliliğin azaltılması ve insanlar arası teması azaltarak sosyal izolasyonun mutlak şekilde sağlanması*" şeklinde bir ifade kullanılmış olsa de, bu ifade yaş kriterinin gerekçesini belirtmemektedir. Bu durum da yine hak ve özgürlüklerin sınırlanmasındaki açıklık ilkesine aykırıdır.

Yasak kapsamına alınmadaki yaş kriterinin neye göre belirlendiğine dair bir açıklık olmaması nedeniyle bu konuda ancak varsayımda bulunabiliriz. İdare 65 yaş üstü kişilerin ve 20 yaş altı kişilerin sokağa çıkmalarının elzem olmadığını varsayarak bu kişilerin haklarını sınırlama yoluna gitmeyi tercih etmiş gibi görünmektedir. Ülkemiz her ne kadar anayasasında sosyal bir devlet olarak tanımlansa da, gerçekte bir çok emekli kişi emeklilik sonrasında da çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durumla beraber emeklilik hakkını elde edememiş de bir çok insanımız da bulunmaktadır. Yine ülkemiz çocuk işçiliğin, diğer gelişmiş ülkelere nazaran, çok daha yaygın olduğu bir durumdadır. Kaldı ki 18 – 20 yaş arası kişiler kanunlarımıza göre yetişkin kişiler olup, çalışma hayatına aktif olarak katılmaktadırlar. Her ne kadar 20 yaş altı kişilere getirilen sınırlamalar ikinci bir genelde ile düzenlendiyse de, kayıt dışı çalışan sayısının yüksek olduğu ülkemizde 18 -20 yaş aralığındaki kişilerden işyerinden yazı alma zorunluluğu getirilmiştir. Kayıt dışı işçi çalıştıran bir işverenin işçilerine yazılı bir belge vermesinin talep edilmesi makul bir durum değildir. Yine olağan evlilik

yaşının kanunen 18 olduğu ülkemizde 18 – 20 yaş arası bir çok vatandaşımız aile geçindirme sorumluluğu altındadır. Bu kapsamda yaş sınırlamasının etkili ve isabetli bir ayrım olmadığını söyleyebiliriz.

Ülkemizin finansal durumu, sosyal yardım imkanları, çalışma koşulları, kayıt dışı istihdam gibi gerçekler göz önüne alındığında, salgın tehdidine karşı genel bir sokağa çıkma yasağı getirilmeyecekse, 18 yaş üstü bireylerin tamamının eşit bir şekilde değerlendirilmesi, vatandaşların salgın konusunda bilinçlendirilmesi ve kişilerin kendi tedbirlerini kendilerinin alması, sokağa çıkma zorunluluklarını kendilerinin belirlemesi en uygun yöntem olacaktır. 18 yaş altı kişiler konusunda ise sorumluluk ebeveynlerde olup, ailelerin bilinçlendirilmesi konusunda bir çalışma yapılması tercih edilmelidir. Bireyler kendi sağlıklarını, özgürlüklerini ve ihtiyaçlarını değerlendirerek kendi özel durumlarına uygun en iyi çözümü yine kendileri uygulamalıdır.

Bireylerin yaşlarının kriter alındığı bu uygulama Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 14. maddesinin ihlali anlamına da gelmektedir. İlgili madde şu şekildedir;

"Madde 14 Ayrımcılık yasağı: Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır"

Bu maddede sayılan ayrımcılık kriterleri tahdidi olmayıp, *"herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık"* ibaresi ile ayrımcılık yasağının kapsamı genişletilmiştir. Kişilerin yaşlarının dikkate alınarak bazı haklardan ve özgürlüklerden yoksun bırakılması yaş ayrımcılığı (Age Discrimination) kapsamında değerlendirilmeli ve yaş kriterine göre hakların sınırlandırılması sonlandırılmalıdır. Unutulmamalıdır ki olağanüstü hal ilanı veya bir kanuni düzenleme ile usulüne uygun bir sokağa çıkma yasağı ilan edilse dahi sadece yaş kriteri baz alınarak yapılacak sınırlandırmalar hak ihlali kapsamında değerlendirilebilecektir.

6- YARGI DENETİMİNİN FİİLEN MÜMKÜN OLMAMASI

Geçtiğimiz günlerde ilan edilen ve 30 büyükşehir ile Zonguldak ilimizde ilan edilen iki günlük sokağa çıkma yasağının, yasağın başlamasına iki saat kala açıklanması ile kişilerin veya kurumların ilgili yargı mercilerine başvuru yaparak bu yasağın yürürlükteki mevzuata aykırı olduğuna dair bir karar çıkarabilmeleri olanağı fiilen ortadan kalkmıştır. Anayasamızın 125. maddesinde "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" denilmiş olmasına rağmen, idarenin kişi temel hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması eylem ve işleminin önüne geçebilecek etkin bir hukuk yolu fiilen bulunmamaktadır. Bir çok yargı merciinin hafta sonu kapalı olması, yasağın mahkemeler açıldığında sona erecek olması, mahkemelerin acil durumlarda derhal karar alamıyor olması gibi sebepler idarenin hak ihlalleri konusunda denetlenememesi sonucunu doğurmakta ve hukuk devlet ilkesinin ciddi manada zedelenmesine sebep olmaktadır.

7- KORONAVİRÜS BİLİM KURULU

Ülkemizde uygulanan sokağa çıkma yasağı uygulamalarının alınmasında bilim kurulunun tavsiyelerinin dikkate alındığı bilinmektedir. Mevzubahis bilim kurulunun üyelerine bakıldığında, üyelerin neredeyse tamamı tıp alanında ihtisas yapmış kişiler olduğunu görmekteyiz. Danışma kurulu mahiyetinde olan bu kurulun kararlarının sadece

tıbbi konular değerlendirilerek verilmesi hayatın gerçeklerine aykırıdır. Bir bölge veya belirli kişiler için alınacak tedbirlerin hukuki, sosyal, siyasal, ekonomik ve dini sonuçları olmaktadır. Bu bilim kurulu içerisinde hukukçu, sosyolog, ekonomist veya din adamı gibi çeşitli uzmanların yer alması kurul üyelerinin alınacak önlemlere sadece tıp perspektifinden bakmasının önüne geçer ve alınan kararların daha makul ve uygulanabilir sonuçlar vermesini sağlayabilir. Yaşadığımız krizin başlangıcı tıbbi olabilir, ancak etkileri ve sonuçları daha bir çok alanı ilgilendirmektedir.

Her ne kadar Sağlık Bakanlığı'nca yapılan açıklamaya göre krizin sosyal, ekonomik, hukuki ve dini etkileri konusunda değerlendirme yapacak yeni bir kurulun oluşturulması kararlaştırılmış olsa da, halihazırdaki bilim kurulu üyelerini bu konularda bilgilendirecek ve daha isabetli kararlar almaya yönlendirecek kişilerin şu anki kurulda yer alması faydalı olacaktır.

8 – SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) koronavirüs hastalığının dünyadaki yayılma hızını ve etkilerini değerlendirerek pandemi ilan etmiş, ülkelere yapılması gerekenler konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeler kapsamında devletlerin sosyal izolasyonu sağlamak için çaba göstermeleri elbette ki normal ve gerekli bir davranıştır. Ülkemizin ve dünyanın karşı karşıya olduğu bu kriz döneminin en az zararla atlatılabilmesi için her türlü önlemin alınması bir mecburiyettir. Bu kapsamda devletler, sokağa çıkma yasağı da dahil olmak üzere, zorunlu olan her türlü tedbiri yasal çerçevede almak zorundadırlar. Ancak alınacak tedbirlerin demokratik düzeni zedelememesi, hukukun üstünlüğü ilkesine uygun olması, temel hak ve özgürlükleri sadece zorunlu hallerde, mevzuatımıza ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde öngörülen usul ve esaslara uygun olarak sınırlandırması gereklidir. Bu kapsamda sokağa çıkma yasağı bir zorunluluk ise, idarenin anayasanın verdiği yetkiyle, salgın hastalık sebebiyle, olağanüstü hal ilan etmesi, olağanüstü hal kanunlarının verdiği yetkiyle de zorunlu görülen hallerde usulüne uygun olarak hakların ve özgürlüklerin sınırlandırılması yoluna gitmesi veya olağanüstü hal ilanının gerekli görülmemesi halinde gerekli kanuni düzenlemeleri yaparak uygulanan tedbirlerin yasal hale getirmesi, yasallaştırılamayacak uygulamalara son verilmesi bir gerekliliktir.

Salgın hastalık sebebiyle ülkemizin yaşadığı bu kriz döneminde hukukun üstünlüğünü gözetmek, demokratik yapıyı korumak ve güçlendirmek, temel hak ve özgürlükleri korumak, kriz dönemi ve sonrası için geleceği planlamak, en azından idareye bu konuda tavsiyelerde bulunmak, yanlış yaptıkları noktalarda ihtar etmek hepimizin görevidir.

Elbette ki Dünya Sağlık Örgütünün ve Bilim Kurulumuzun tavsiye ettiği önlemler mümkün olduğunca alınacaktır ancak bu tedbirlerin Anayasa'da, kanunlarda, uluslararası sözleşmelerde belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde alınması gereklidir. Anayasanın, kanunların ve uluslararası sözleşmelerin gereklerine uygun olmayan tedbirlerin böyle bir kriz döneminde uygulanması halkın, kurum ve kuruluşlarımızın, sivil toplum örgütlerinin demokratik reflekslerinin zayıflamasına yol açacaktır. Temel hak ve özgürlüklerin yukarıda belirtilen usul ve esaslar dikkate alınmadan sınırlandırılmasının gelecekte hukuk devleti olma niteliğini kaybetmek de dahil olmak üzere bir çok olumsuz sonuçları olabileceğinin dikkate alınması gerekmektedir.

Av. Yakup Engin